

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України
Природний заповідник «Горгани»
Національний лісотехнічний університет України
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника»
Національний транспортний університет
Державний природознавчий музей НАН України
Прикарпатський фаховий коледж лісового господарства і туризму

**ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ
В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої 25-й річниці з дня створення
природного заповідника «Горгани»
(Україна, м.Надвірна, 16-17 вересня 2021 р.)

Івано-Франківськ
«Симфонія форте»
2021

УДК 581:502:504

О 72

Редакційна колегія:

Чернявський М.В. – к.с.-г.н., доцент кафедри екології, Національний лісотехнічний університет України, Третяк П.Р. – д.б.н., професор, Наукове товариство ім. Шевченка, Миленька М.М. – к.б.н., доцент, завідувачка кафедри біології та екології, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», Різничук Н.І. – к.б.н., доцент кафедри біології та екології, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника», Клімук Ю.В. – с.н.с, природний заповідник «Горгани», Міскевич У.Д. – с.н.с, природний заповідник «Горгани», Кузнецов Р.І. – н.с, природний заповідник «Горгани».

Автори несуть повну відповідальність за зміст статей

О 72 Основні проблеми і тенденції розвитку природоохоронних територій в Українських Карпатах. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-й річниці з дня створення природного заповідника «Горгани» (Україна, м.Надвірна, 16-17 вересня 2021 р.). – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. – 320 с.
ISBN 978-966-286-226-3

У матеріалах збірника конференції порушено проблеми діяльності установ природно-заповідного фонду України. Показано роль природоохоронних територій у вивченні, збереженні і відновленні, біотичного і ландшафтного різноманіття. Розглянуто сучасні напрямки розвитку екологічної освітньо-виховної роботи, особливості рекреаційної діяльності природоохоронних установ.

Для науковців, фахівців з охорони природи, спеціалістів у галузі екологічної освіти, туризму, студентів та широкого кола любителів природи.

УДК 581:502:504

ISBN 978-966-286-226-3

© Автори матеріалів конференції, 2021

Ministry of Ecology and Natural Resources of Ukraine
Gorgany Nature Reserve
Ukrainian National Forestry University
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
National Transport University
State Museum of Natural History NAS of Ukraine
Prykarpattia Professional College of Forestry and Tourism

**THE MAIN PROBLEMS AND TRENDS
IN THE DEVELOPMENT OF PROTECTED AREAS
IN THE UKRAINIAN CARPATHIANS**

PROCEEDINGS
of the International Scientific-Practical Conference
dedicated to the 25th anniversary
of the Gorgany Nature Reserve establishment
(Nadvirna, Ukraine, September 16-17, 2021)

Ivano-Frankivsk
«Symphony forte»
2021

Editorial Board:

Cherniavskiy M.V. – PhD, Associate Professor, Department of Ecology, Ukrainian National Forestry University, Tretyak P.R. - Doctor of Biological Sciences, Full Professor, Shevchenko Scientific Society, Mylenka M.M. – PhD, Associate Professor, Head of the Department of Biology and Ecology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Riznychuk N.I. – PhD, Associate Professor, Department of Biology and Ecology, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Klimuk Yu.V. - Senior Research Scientist, Gorgany Nature Reserve, Miskevych U.D - Senior Research Scientist, Gorgany Nature Reserve, Kuznetsov R.I – Research Scientist, Gorgany Nature Reserve.

The authors are fully responsible for the content of the articles

The Main Problems and Trends in the Development of Protected Areas in the Ukrainian Carpathians. Proceedings of the International Scientific-Practical Conference dedicated to the 25th anniversary of the Gorgany Nature Reserve establishment. (Nadvirna, Ukraine, 16-17th September 2021). – Ivano-Frankivsk : Symphony forte, 2021. – 320 p.

ISBN 978-966-286-226-3

The materials of the conference proceedings raised the problems of the protected areas in Ukraine. The role of protected areas in the study, conservation and restoration of biotic and landscape diversity is shown. Modern directions of development of ecological educational work, features of recreational activity of protected areas are considered.

For scientists, nature conservationists, environmental educators, tourism professionals, students and a wide range of nature lovers.

UDC 581:502:504

ISBN 978-966-286-226

© Authors of conference materials, 2021

Пріяткіна Н.В. Формування екологічної компетентності майбутніх професійних гідів спеціальності – 242 туризм	288
Рогожа М.М. Актуалізація проблеми виснаження водних ресурсів України в контексті підвищення екологічної свідомості населення	291
Санковська І.М. Сучасні напрями екоосвітньої роботи з учнями початкової школи	295
Скрипник П.І., Цинковська І.І., Крижановська О.Т. Співпраця з бібліотеками як один із напрямів екологічної освітньо-виховної роботи	300
Шевчук О. М. Перспективні інноваційні екоосвітні і екотуристичні продукти природоохоронних територій заходу України	306
Шенішевська І.М. Формування екологічної свідомості учнів у процесі викладання географії	312
Шишка М.М. Проведення рекреаційно-пізнавальних мандрівок в НПП «Північне Поділля» у форматі «Відчуй природу на дотик»	315
Щока І.В. Еколого-освітні проєкти та ініціативи Європейського Товариства Дикої Природи	318

УДК: 37.013.32

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЕКООСВІТНЬОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Санковська І.М.

*Інститут післядипломної освіти Київського університету
ім. Б. Грінченка, м. Київ, i.sankovska@kubg.edu.ua*

Sankovska I.M. Modern directions of eco-educational work with primary school children.

The article emphasizes that professionals who surround the child and seek to form ecological values in him, must have in their own system of values the above standards: knowledge of nature and existing relationships, emotionally influence students, be motivated for future activities in nature and

Children's economic attitude to the world around them is achieved in the presence of a system of values formed in them, which is due to the willingness and ability to preserve, rationally use and increase natural resources.

To this end, it is important to incorporate in the content of primary education blocks on the natural features of the region, to apply progressive ethnopedagogical traditions of Ukrainians, to strive and achieve emotional and value attitude of students to the immediate environment. joint development of material in the format of a thematic module; secondly, the idea of a separate printed publication - "Forest Eco-Diary"; thirdly, the exercise of both junior schoolchildren and adult participants in the active use of storytelling; fourth, the introduction of cooperation of parks with secondary schools, lyceums and colleges in order to educate environmental culture, respect for nature.

Низка сучасних та актуальних для нашої країни документів обґрунтовує нагальну потребу спрямувати екологічну освіту на формування екологічної культури усіх без винятку верств населення України. [8, 9]

Окрім вже існуючих проблем, Україна не залишається осторонь боротьби зі зміною клімату та адаптації до неї. Активно продовжує брати участь у відповідних міжнародних зусиллях та заходах під егідою

Організації Об'єднаних Націй, розробляючи документи з перспективою залучення широкої частини обізнаного з проблемою населення. [5]

Відповідно зростає важливість пошуку та вивчення методів перебудови свідомості стосовно природи, розробки нових пріоритетів взаємодії суспільства і навколишнього середовища як принципово іншого шляху розвитку цивілізації. Екологічна освіта в даному випадку виступає як один з основних шляхів забезпечення екологічної безпеки на сучасному етапі. [2, 10]

Отже, сучасна школа має відповідати таким викликам зі створення освітнього середовища, в якому буде приємно навчатись і яке даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Модернізація класно-урочної системи пов'язана зі стрімким розвитком і запровадженням у шкільну практику новітніх технологій навчання, за допомогою яких розвиваються пізнавальна самостійність, уміння творчо виконувати завдання. [3, 4, 6]

У ході дослідження досягнень учнів першого етапу НУШ з'ясовано, що школярі в пілотних класах більше часу займаються різними видами неадаптивної активності. Така відмінність відповідає ключовим положенням концепції Нової української школи, якими передбачено запровадження дослідницького методу навчання та методів навчання через гру, формування наскрізних умінь, таких як творчість, уміння конструктивно керувати емоціями тощо. [2, 7]

Проте, перед тим як освічувати молодших школярів, потрібно переконатися у достатній готовності вчителя початкових класів здійснювати освіту, що ґрунтується на цінностях. [6, 9]

Природа має увійти до системи особистісних цінностей учителя як самоцінність. Ставлення педагога до природи має обумовлюватись розумінням його змістовності і значущості, відчуттям особистої моральної відповідальності за його збереження. [12]

Баланс відносин суспільства й природи досяжний на основі знання законів природи, логіки природних процесів. Ефективність же залежить від рівня усвідомлення суб'єктом суті означених цінностей, їх моральної орієнтації. Наочний приклад регулювання конкретних цінностей – це дотримання правил поведінки в конкретних ситуаціях.

Зазвичай деклароване в суспільстві загальне позитивне ставлення до природи дуже часто не співпадає з конкретною моделлю екологічної поведінки. В ситуації реального вибору, коли дійсно потрібно відмовитися від певних зручностей з метою збереження природного довкілля, екологічні цінності програють. Як показує ряд досліджень існує певна ієрархія, коли більш високий ранг посідають цінності побутово-прагматичного типу, тісно пов'язані зі щоденним життям людей. Домінує, зокрема, стурбованість щодо чистоти повітря, якості питної води,

відсутності пестицидів в овочах тощо. В цілому, екологічні цінності поки що не є пріоритетними для сучасного мешканця нашої країни та учня початкової школи зокрема. [11]

Бажаючи рухатися шляхом піднесення цінності природи та її складових, ми вдалися до ряду активностей, спрямованих на педагогічних працівників та учнів шкіл.

По-перше, спільно з представниками національного природного парку «Голосіївський» було розроблено та запропоновано спільноті вчителів-предметників матеріал у форматі модуля: «Заповідні об'єкти та території Київщини в системі природно-заповідного фонду України. Роль НПП «Голосіївський». Такі зустрічі мали схвальні відгуки та несподівано отримали продовження з жвавим обговоренням на тему екологічних загроз від зміни клімату для біорізноманіття Києва: як види пристосовуються та адаптуються до нього. А згодом насичено відбулася розмова про перспективи розвитку екотуризму на території національного природного парку «Голосіївський». [4]

По-друге, часто-густо залучення учнів Нової української школи до виконання ряду тематичних завдань або створення творчого продукту потребувало від вчителя початкової школи ґрунтовних знань про місцеві об'єкти. От як під час тематичного тижня, який стосувався життя лісу, потрібно було спланувати вихід у природу: сходити до лісу, лісосмуги чи природного парку. Якщо власних знань бракувало, то педагог залучав фахівця: лісника, гідра екологічною стежкою, працівника з відділу екологічної освіти ПЗФ.

Таким чином виникла ідея окремого видання - «Лісового екощоденника», який після численних консультацій вийшов друком в 2019 році і створений з метою долучення учнівства початкових класів до збереження національного лісового багатства нашої країни. Робота впродовж року на сторінках щоденника передбачає різноманіття вправ, спостережень та активностей, що можуть організувати педагоги або інші освітяни з дитячою громадою своєї місцевості. Такий формат передбачає безпосереднє спілкування з об'єктами природи та довкілля, доєднання до матеріальної та нематеріальної спадщини нашого народу.

Наприклад, у «Лісовому екощоденнику» пропонуються наступні завдання:

- дізнайся, які ліси типові для твоєї місцевості. Запиши їх місцеві назви за характерною ознакою. Створи спільно із друзями лепбук «Мій Ліс», де опиши значення і важливість місцевих деревних насаджень;

- дізнайся у рідних або інших дорослих про легенди, пісні, вірші та перекази твоєї місцевості щодо лісових дерев, первоцвітів та тварин (комахи);

- за можливості вивчи і запиши про обрядові особливості зустрічі Нового року у твоїй місцевості. Чи використовують у цей час ялинку або інші дерева?

- дізнайся у дорослих, обміркуй та запиши «Правила поведінки у лісі». Обговори їх з товаришами та спільно дотримуйтеся цих правил.

- організуй зі своїми друзями збір макулатури/паперу. Спільно обміркуйте активність «Віртуальний ліс», де згодом ви будете відображати досягнення: за кожні 60-70 кг макулатури, що ви здасте на переробку, малюйте або вирізайте з обкладинки використаного зошита контур дерева. Розмісти своє дерево у «Віртуальному лісі». Результати повідом друзям та знайомим або опиши їх у Мережі на своїй сторінці. [10]

По-третє, заповідні території в поєднанні з історичними святинями - це особливі місця відпочинку. Національний природний парк «Голосіївський» - установа, що комплексно вирішує проблеми збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, сприяє формуванню екологічного світогляду, створенню умов для спілкування людини з природою. [1]

Територія парку відзначається значним рекреаційним потенціалом: лісові масиви, водотоки, джерела, мальовничі ландшафти, наявність пам'яток природи та історико-культурних об'єктів. Територія парку і прилеглі до нього ділянки мають цікаве історичне минуле, проявами якого є численні пам'ятки історії та архітектури.

Це не могло не стати плідним підґрунтям із вправлення як молодших школярів, так і дорослих учасників, спочатку у навчанні, а згодом і в активному застосуванні сторітелінгу (соціально-культурна діяльність, коли людина оповідає історію іншим людям, іноді використовуючи імпровізацію, театралізацію чи перебільшення).

По-четверте, національні природні парки є певними «магнітами», які притягують відвідувачів. Запроваджується тісна співпраця парків з загальноосвітніми школами, ліцеями та коледжами з метою виховання у молоді екологічної культури, бережливого ставлення до природи.

Опанування найпростіших відомостей про мешканців таких здійснюється завдяки технології інтерпретації природи, що дозволяє максимально доєднатися до довкілля емпатійно.

Висновки. Отже, фахівці, які оточують дитину й прагнуть сформувати в неї світоглядно-екологічні цінності, повинні мати на чільному місці у власній системі цінностей вищезначені стандарти: володіти базою знань про природу та існуючі взаємозв'язки, вміти здійснювати виражений емоційний вплив на школярів, бути змотивованим до майбутньої діяльності в природі та практикоорієнтованим у реалізації екологічно доцільних дій. [11]

Господарського ставлення до навколишнього світу учнями початкових класів можливо досягнути за наявності сформованої у них системи цінностей, що зумовлена психологічною готовністю і здатністю оберігати, раціонально використовувати та примножувати природні багатства. Вони становлять світоглядну основу особистості школяра й визначають його поведінку й діяльність у соціоприродному середовищі.

З цією метою, як показує досвід, важливо вбудовувати в зміст початкової освіти блоки про природні особливості регіону, застосовувати прогресивні етнопедагогічні традиції українців, прагнути і досягати емоційно-ціннісного ставлення учнів до найближчого довкілля.

Список використаних джерел:

1. Волохова О.В., Позіхайло А.Ю., Задерейко В., Крижановська О.Т. Перспективи розвитку екотуризму на території національного природного парку «Голосіївський». Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання»: 22-23 березня 2018 р., м. Черкаси. Вид. Чабаненко Ю. А., 2018. - с. 314-317.

2. Джам О. А. Екологічна компетентність як показник якості екологічної освіти та екологічної безпеки у системі принципів і стратегій сталого розвитку// Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. – с. 102–105. (Серія «Екологія»; вип. 14).

3. Джура Н. М. Інноваційні технології навчання в системі шкільної екологічної освіти : навч.-метод. посібник / Н. М. Джура. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – 104 с.

4. Екологічні загрози для біорізноманіття в Києві від зміни клімату.
<http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/129634>

5. Зміна клімату: наслідки та заходи адаптації: аналіт. доповідь / [С.П. Іванюта, О. О. Коломієць, О. А. Малиновська, Л. М. Якушенко]; за ред. С. П. Іванюти. – К. : НІСД, 2020. – 110 с.

6. Коренева І. М. Забезпечення якості підготовки майбутніх вчителів на засадах освіти для сталого розвитку / І. М. Коренева, М. Б. Коломієць // VII Всеукраїнський з'їзд екологів з міжнародною участю (Екологія/Ecology –2019), 25–27 вересня, 2019 : зб. наук. праць. – Вінниця : ВНТУ, 2019 – С. 189.

7. Моніторинг НУШ. Результати та рекомендації. Перший етап, 2019-20 р.р. Електронний ресурс. https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vprovadzhennya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf (дата звернення 30.08.2021 року)

8. Нова українська школа. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola> (дата звернення 30.08.2021 року)

9. Рудишин С. Д. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін / С. Д. Рудишин, І. М. Коренева, В. І. Самілик // Український педагогічний журнал. - 2016. - № 3. - с. 74-83. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ukrpj_2016_3_10.

10. Санковська І.М., Лісовий екощоденник. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/31301/1/I_Sankovska_LE.pdf (дата звернення 30.08.2021 року)

11. Санковська І.М. Роль вчителя НУШ на шляху формування екологічних цінностей // Компетентнісне спрямування дошкільної та початкової освіти в умовах НУШ: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., 15 грудня 2020 р. Електронне видання. Київ : ІПО КУБГ, 2020. 285 с. С. 211-215.

12. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. МОН України, 2019. 33 с. електронний ресурс. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/PresentationRoman-Stesichin.pdf> (дата звернення 30.08.2021)